

Elementy surrealizmu w filmowych adaptacjach prozy młodopolskiej – *Dzieje grzechu* Waleriana Borowczyka i *Na srebrnym globie* Andrzeja Żuławskiego

Abstrakt

Swojej rozprawie doktorskiej nadałem tytuł *Elementy surrealizmu w filmowych adaptacjach prozy młodopolskiej – Dzieje grzechu Waleriana Borowczyka i Na srebrnym globie Andrzeja Żuławskiego*. Celem owej pracy jest wykazanie intelektualnych i estetycznych powiązań między surrealizmem a kulturą i sztuką przełomu antypozytywistycznego w kontekście specyficznie polskim. Najbardziej wyrazistymi przykładami takich asocjacji pozostają dwie filmowe adaptacje literatury młodopolskiej zrealizowane w ojczyźnie przez twórców działających głównie na emigracji: *Dzieje grzechu* (1975) Waleriana Borowczyka na podstawie powieści Stefana Żeromskiego z 1908 roku oraz *Na srebrnym globie* (1987) Andrzeja Żuławskiego według *Trylogii księżycowej* (1903-1911) autorstwa jego stryjecznego dziadka – Jerzego Żuławskiego. Choć obaj reżyserzy nie byli zadeklarowanymi surrealistami, to jednak przyznawali się do inspiracji osiągnięciami tego nurtu, a większość ich dorobku ujawnia silne wpływy nadrealizmu.

Rozprawa składa się ze wstępu, dwóch rozdziałów (podzielonych na podrozdziały) oraz zakończenia. Przedmiotem badań w pierwszym rozdziale jest zarówno film *Dzieje grzechu*, jak i jego literacki pierwowzór. Analizie zostają poddane te aspekty powieści, które Borowczyk interpretował (albo reinterpretował) w duchu surrealistycznym. Zagadnienie to omawiam w kontekście typowych dla tego nurtu pojęć, takich jak: nadrealność, przypadek obiektywny, przedmiot surrealistyczny, automatyzm psychiczny czy miłość szalona (*l'amour fou*).

Tematem kolejnego rozdziału jest film Andrzeja Żuławskiego *Na srebrnym globie*, wysokonakładowy filmowy spektakl, którego realizacja przebiegała w latach 1976-1977, została jednak zatrzymana nagłą decyzją ówczesnego wiceministra kultury (prawdopodobnie z przyczyn politycznych). Zmontowana po latach, nieukończona wersja filmu po raz pierwszy zaprezentowana dopiero w 1988 roku na festiwalu w Cannes. W swojej analizie trójksięgu

Jerzego Żuławskiego zajmuję się takimi zagadnieniami, jak: relacje między surrealizmem a fantastyką naukową, katastroficzny i deliryczny obraz świata przedstawionego, poetyka transgresji oraz charakterystyczne dla twórczości reżysera historyczne aktorstwo.

W zakończeniu podsumowuję wyniki przeprowadzonych przez siebie badań w celu udowodnienia tezy, że w wielu swoich aspektach kultura Młodej Polski była (i prawdopodobnie wciąż jest) w stanie pobudzić wyobraźnię artystów obdarzonych surrealistycznym temperamentem.

Słowa kluczowe: Walerian Borowczyk, Andrzej Żuławski, Stefan Żeromski, Jerzy Żuławski, surrealizm, Młoda Polska